

Expectatives de futur per al valencià:¹ els seus parlants més joves (anàlisi de les actituds lingüístiques a la població infantil de Moncofa)

JORDI SÁNCHEZ MARTÍ

1. Introducció

La preocupació pel futur del valencià ha sigut una inquietud constant.² De tots els autors que l'han abordat destacarem Joan Fuster, no només pel seu conegut compromís intel·lectual, sinó per les seues acurades aportacions. A *Ara o mai* (1981: 8), Fuster hi fa un al·legat en defensa del valencià, però, sobretot, dispara l'alarma sobre el futur de la llengua en declarar que «els valencians estem en el perill immediat de perdre l'idioma». Si bé des de la perspectiva actual eixa afirmació pot semblar, com a mínim, precipitada, les coordenades sociopolítiques en què es va pronunciar al seu moment la justifiquen plenament. Eixa situació es pot resumir citant el propi Fuster (1981: 53), el qual afirma: «per al català, encara no disposem d'escoles, de diaris, de televisió, ni de res». Afortunadament, el panorama actual no és tan descoratjador.

En aquest estudi, primerament, hi farem un balanç de les transformacions d'ordre sociopolític operades al si de la societat valenciana que han incidit sobre la nostra llengua des del manifest de Fuster del 1981. En eixe sentit, hem delimitat uns àmbits que considerem estratègics per a la normalització del valencià: la construcció d'un marc legal adequat, la presència del valencià a l'escola i als mitjans de comunicació, i l'afirmació de la fidelitat lingüística dels seus parlants. Fuster (1981) considerava indispensable l'actuació en aquestes àrees per a evitar l'extinció de l'idioma, i alertava sobre el risc de l'intent de secessionisme lingüístic promogut des de diversos sectors valencians.

D'eixos quatre apartats, sobre els tres primers resulta difícil aventurar cap hipòtesi de futur, donada la seua naturalesa política i, per tant, imprevisible. El que posarem de manifest són les mancances que s'hi suporten i que caldria solucionar en els propers anys.

¹ Emprem la denominació «valencià» perquè ens circumscrivim a aquest dialecte de la llengua catalana; en cap moment es posa en dubte la pertinença d'aquesta variant al diasistema català.

² Fuster (1981: 9) afirma que «la preocupació ve de lluny»; Badia Margarit (1986: 257) dirà que «aquesta mateixa llengua [...] planteja constantment el problema del seu futur incert»; Pitarch (1994: 16) assenyala que «si més no, durant la quinzena d'anys de l'etapa política actual, aquelles inquietuds [les lingüístiques] tendeixen a confluïr en dos grans centres d'interès [...] a) quin és l'estat actual de la llengua catalana: d'avenç o de retrocés? [...] b) quin futur s'albira per al català?».

Per contra, la sociolingüística ens permet practicar una anàlisi del quart punt, el de la fidelitat lingüística. Intentarem, per tant, albirar l'evolució que seguirà l'actual situació sociolingüística al País Valencià. És evident el paper fonamental que els parlants juguen en el destí de la seua llengua; però, per a definir quines poden ser les condicions sociolingüístiques futures, no ens val el conjunt de la població, sinó només el sector infantil —concretament, hem escollit subjectes entre 12 i 14 anys—. A continuació, exposem els motius que han justificat aquesta selecció:

a) d'ací a unes dècades, constituïran el motor de la nostra societat i les seues posicions en matèria lingüística seran claus. No hem d'oblidar que les actituds socials, si bé es pot influir sobre elles, són molt difícils d'alterar; per tant, la seua postura actual es mantindrà al llarg del temps amb poques variacions;

b) d'ací a uns anys hauran d'afrontar el dilema d'educar els seus fills, i ho hauran de fer en una llengua. Eixa decisió té una repercussió directa sobre l'avenir d'una llengua, com destaquen Mollà i Viana (1991: 71) quan afirmen que «el futur de les llengües es ventila a cada generació, en la transmissió»;

c) constitueixen la primera fornada d'infants que han vist incorporat el valencià a la seua escolarització des del seu inici. Això ens facilitarà un coneixement afegit de les conseqüències d'aquesta mesura;

d) aquest grup d'edat ha estat ignorat constantment a les enquestes sociolingüístiques d'implicacions actitudinals dutes a terme al País Valencià;³

e) es presumeix una inversió de la piràmide d'edats pel que fa a l'ús del valencià (Pitarch, 1994: 30), però es desconeix l'extensió i la intensitat d'eixe fenomen.

1.1. Marc legal

Pel que respecta a la construcció d'un marc legal⁴ en matèria lingüística, trobem que el juliol del 1982 es promulga l'Estatut d'Autonomia, on s'estableix l'oficialitat tant del valencià com del castellà (art. 7.1). En novembre de 1983 s'aprova la *Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià* (LUEV), nascuda amb la intenció de promoure'l i que regularà l'ús del valencià a l'administració (títol I de la Llei), la seua introducció al sistema educatiu (títol II) i el seu ús als mitjans de comunicació (títol III). En aquesta llei, a més, es reconeix que el valencià és la llengua pròpia de la comunitat autònoma (art. 2).

Les expectatives de Fuster eren molt més negatives. Ell no confiava que l'establiment de les autonomies permetés concedir-li oficialitat a la llengua (1981: 40). D'altra banda, també considerava que la força centralitzadora del govern de Madrid impediria qualsevol decisió favorable a la llengua catalana, i així ho indica: «com que l'acció castellanitzadora de l'Estat, prevista en l'actual Constitució, no minvarà, hem de presumir un futur poc favorable a la llengua catalana» (1981: 53).

³ Mira (1981: 10) assenyala que «el grup d'edat "infantil" comprén aproximadament la població entre 7-8 i 14-15 anys: per tant els més menuts queden fora del compte».

⁴ Etxebarria (1995: 306-341) reuneix informació sobre la legislació lingüística al País Valencià.

Les seues previsions en l'àmbit de la legislació foren equivocades; tanmateix, no es van seguir les seues indicacions d'un «retorn al monolingüisme» (1981: 11). Per contra, el que s'ha implantat al País Valencià és una política lingüística basada en el bilingüisme. Ninyoles (1969: 27-30) ja es refereix als components ideològics del bilingüisme que intenta camuflar una realitat de conflicte lingüístic i presentar-la com una situació estable i harmoniosa. Mentre es manté una política bilingüista, l'evolució del conflicte lingüístic avança cap a la substitució enlloc de la normalització. Només hem de pensar en la situació d'Irlanda, un estat oficialment bilingüe, on l'extinció del gaèlic és gairebé una realitat social.

D'altra banda, no existeix cap declaració oficial de la Generalitat Valenciana on s'expresses de forma explícita la catalanitat de la llengua. Pitarch (1996: 158-9) ens recorda que «els criteris universitaris al voltant del català xoquen, en bona part, amb les formulacions que fa de l'idioma nacional el sistema jurídic de la Generalitat Valenciana».

Damunt, som l'única autonomia que no estableix una autoritat acadèmica que regule en matèria lingüística.⁵ Recentment la Generalitat Valenciana ha encarregat al Consell Valencià de Cultura que emeta un dictamen lingüístic sobre la identitat del valencià. Aquesta mesura ha sigut ben acollida en l'àmbit polític, ja que esperen aconseguir un «pacte lingüístic» que traga la qüestió del debat polític. En canvi, no existeix la voluntat necessària per a obrir una via que pose fi al conflicte lingüístic; mostra d'això és que s'haja prescindit de la màxima autoritat acadèmica en matèria lingüística, l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, i s'haja preferit un organisme de designació política.⁶

Per tant, en el terreny legal, la situació actual, si bé ha millorat respecte de la presentada per Fuster, no dóna garanties suficients per al futur venidor. Pitarch (1996: 214) considera que «un ordenament jurídic que possibilita tantes deficiències, i tan substancials, mereix el qualificatiu inapel·lable d'impresentable, un autèntic bunyol».

1.2. L'escola valenciana⁷

Arran de l'aprovació de la *LUEV*, el curs 1983-84 s'introdueix l'ensenyament del valencià a l'escola (només a deu escoles). Aquest fet suposa una fita històrica, ja que en cap període anterior el valencià havia format part dels plans d'estudi del sistema educatiu formal al País Valencià.

Segons la *LUEV*, s'havia d'aspirar a una competència lingüística idèntica tant en valencià com en castellà (art. 19.2). De nou les actituds bilingüistes asseguraven legalment la continuïtat del conflicte lingüístic valencià. D'altra banda, es donava l'opció a triar la llengua vehicular en els primers anys (art. 19.1).

⁵ Pitarch (1996: 147) dedica aquest treball a considerar la necessitat d'una autoritat lingüística independent del poder polític i basada en criteris científics. Hi compara la situació del País Valencià amb la d'altres autonomies i es refereix al paper que podria jugar l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana. No obstant això, eixa alternativa al *caos lingüístic* no ha assolit «la projecció social que la circumstància demana mitjançant la corresponent sanció institucional».

⁶ En el moment d'entrar en premsa encara no s'havia fet públic l'informe del Consell Valencià de Cultura.

⁷ Prenem aquesta denominació de Pitarch (1994: 39) davant l'ambigüïtat de termes com *ensenyament en valencià* i *ensenyament del valencià* que ell mateix refereix.

No obstant això, aquesta nova etapa s'encetava amb molta il·lusió per part de diferents sectors de la societat valenciana, però eixa il·lusió havia d'esdevenir decepció amb el pas dels anys. Les dades oficials referents al curs 1995/96 indiquen que, després de dotze cursos des de la introducció oficial del valencià a l'ensenyament, la presència del valencià a Primària afecta 63.700 alumnes, i 16.409 a ensenyaments mitjans, si bé eixa *presència* es refereix a situacions ben diverses (Pitarch, 1994: 50). Aquestes dades i les apreciacions diàries ens fan concloure que el domini del valencià per part dels estudiants no és un objectiu aconseguit ni de bon tros, si bé era una de les bases de la LUEV. Per tant, el castellà continua sent la llengua d'alfabetització i de cultura principal de la nostra població estudiantil com corrobora el poc interès pel valencià al nivell universitari —malgrat l'esforç normalitzador de les universitats valencianes. I el que encara és més preocupant: «no hem deturat encara l'avanç de l'assimilació lingüística en els segments més baixos per edat» (Pitarch, 1994: 44).

Malgrat tot, no podem negar els èxits assolits: molta gent ha tingut l'oportunitat d'aprendre la nostra llengua, dret que va estar negat a les generacions anteriors. A més, l'escola valenciana segueix constituint una esperança de futur, com a mínim, per als valencianoparlants, els quals podran ser educats en la seua llengua.

1.3. Els mitjans de comunicació

El nivell de presència d'una llengua als mitjans de comunicació és un índex de la seua salut, cosa que permet a Badia Margarit (1986: 271) aventurar la següent predicció: «les llengües no corresponents a una estructura d'Estat [...] ho poden passar molt malament si no aconsegueixen de tenir accés als poderosos mitjans de comunicació i de cultura de masses d'avui». La descripció que Fuster (1981: 39-40) fa d'aquest aspecte no és gens encoratjadora: «El català [...] ha tingut un mòdic accés als "mitjans de comunicació de masses": al cinema, a la ràdio, a la televisió. Si el català no ha de "morir", caldrà instaurar-lo plenament en aquesta línia».

La situació actual és comparativament molt més favorable, però no és ni de lluny satisfactòria. Analitzarem breument el panorama actual dels *mass media* en català al País Valencià.

Pel que fa a la premsa escrita, recentment s'ha posat en marxa una iniciativa editorial sense precedents: el 28 d'octubre de 1997, *El Periódico de Catalunya* comença a publicar-se tant en castellà com en català, donant així al lector la possibilitat d'escollir la llengua. A banda d'aquesta nova fórmula, el diari *Avui* representa l'altra opció de premsa escrita en català distribuïda per tot el domini lingüístic. Ambdues publicacions però, s'editen a Barcelona i la seua incidència al País Valencià és pràcticament imperceptible. Cal afegir als mitjans de comunicació escrits en valencià el setmanari *El Temps*, editat a València, que si bé té més difusió pel Principat, també té una acollida significativa entre la societat valenciana. Hi ha altres fórmules informatives, com ara el *Diari de la Plana*, o el *Diari de l'Horta*, que no han tingut una repercussió tan notable. D'altra banda, hem d'afegir la recent publicació al País Valencià de *El Periódic*, escrit en valencià però amb una periodicitat mensual.

Pel que fa a la ràdio i la televisió, cal destacar l'aprovació de la Llei 7/1984 de 4 de

juliol que regulava la creació de l'ens Ràdio Televisió Valenciana, complint amb el títol III de la *LUEV*. No entrarà en funcionament fins al 9 d'octubre de 1989 amb emissions de ràdio i televisió. La fórmula radiofònica, des del seu inici, ha sigut sempre en valencià i podem afirmar que la seua labor ha sigut, des de la modèstia de la seua rellevància, molt positiva. No podem dir el mateix de les emissions televisives. Al principi de la seua trajectòria, tota la producció pròpia es feia en valencià i fins i tot es doblaven les pel·lícules (aquesta pràctica fou molt breu); posteriorment les pel·lícules van passar a emetre's en castellà juntament amb tots els serials nord-americans, fins caure a un 40% la presència del valencià a Canal 9 sota la direcció d'Amadeu Fabregat. En l'actualitat el model bilingüista s'ha implantat també a la televisió: el 9 d'octubre de 1997 començaren les emissions de Notícies 9, segon canal de TVV, que només programa en valencià i que està orientat per a un públic minoritari; això deixa mans lliures per a una progressiva introducció del castellà a Canal 9, que acapara una major audiència. Aquesta política regressiva fa palesa una actitud contrària a la normalització lingüística. No obstant això, hem de destacar la incidència positiva que ha tingut la programació infantil i juvenil sobre el grup d'edat al qual ens referim, ja que la seua emissió ha sigut íntegrament en valencià i ha rebut molt bona acollida.

No hem d'oblidar tampoc que a moltes zones del País Valencià es rep el senyal de TV3 i de Canal 33, les emissions dels quals es fan íntegrament en català. A part, en les emissions locals de TVE també s'ha produït una progressiva introducció del valencià, així com a molts dels canals locals que han sorgit darrerament.

De tots els mitjans de comunicació, indubtablement la televisió és el que repercuteix d'una forma més directa, extensa i immediata sobre el conjunt de la població. El seu protagonisme en el camp de la llengua és també indiscutible. En aquest terreny l'avenç ha sigut espectacular, i ja forma part de la vida quotidiana el fet de poder gaudir de diversos canals en la nostra llengua. No obstant això, és simptomàtic que l'única televisió de caràcter autonòmic valencià que tenim ens presenta un model com a mínim ambigu i, per tant, sospitos. Novament el bilingüisme s'ha instal·lat en aquest ens i el castellà a poc a poc hi va guanyant espais. D'altra banda, s'han pres decisions lingüístiques carregades d'implicacions polítiques. Com sempre, ha eixit perdent la llengua. M'estic referint a la prohibició decretada per Amadeu Fabregat de 543 paraules per la seua presumible «catalanitat». Una actuació d'aquest tipus no només propugna el secessionisme valencià, sinó que, a més a més, afavoreix altres prejudicis com ara que «el català és pur artifici» o «releguem el català a usos vernaculars» (Pitarch, 1994: 164).

En conclusió, observem que el valencià ja ha penetrat als mitjans de comunicació. Malgrat tot, la situació al País Valencià torna a plantejar dubtes sobre el seu futur, principalment pel que fa a la televisió. Malauradament, en l'actualitat ja no es pot afirmar que la promoció i protecció de la llengua siga un objectiu prioritari de la televisió pública valenciana (art. 1 dels seus estatuts). Amb la guerra d'audiències s'està sacrificant la nostra llengua. Pitarch (1996: 181) en fa la següent valoració: «Havia estat —i continua sent— una de les reivindicacions fonamentals per a la normalitat del país i ha esdevingut un corcó monumental contra l'estabilitat de l'idioma».

A totes aquestes consideracions hem d'afegir una última constatació: els mitjans de comunicació en castellà són molt més nombrosos i de més rellevància social. Tot això fa que prenguem amb cautela l'aparent èxit que puga representar la modesta presència del

valencià als mitjans de comunicació de masses.

1.4. Actituds lingüístiques

Si bé els tres àmbits comentats prèviament abracen components fonamentals en la projecció social d'un idioma, l'apartat de les actituds lingüístiques és d'una importància primordial, ja que, en definitiva, el futur d'una llengua està a les mans dels seus usuaris. Fuster (1981: 59) expressa aquesta idea així: «Per "salvar" el català [...] no hi ha més remei que reclamar dels catalanoparlants una fidelitat plena a la llengua». Badia Margarit (1986: 263-4) en trau la següent implicació: «si la llengua arribés a perdre's, el daltabaix seria imputable als qui l'abandonessin».

Les enquestes sociolingüístiques s'han multiplicat al País Valencià durant els darrers deu anys, i destaca la prolífica labor de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana.⁸ Com ens indiquen Mollà i Viana (1991: 71) «els estudis publicats han preferit centrar-se en la competència [lingüística]». I quan s'ha parat atenció a «les actituds i les expectatives socials sobre el valencià, la Conselleria mostra una valoració optimista condicionada [...] per la seua praxi política» (Alpera, 1994: 57). Pitarch (1994: 33) reconeix que «tenim pendent d'analitzar en profunditat [...] justament el gran tomb que experimenten entre nosaltres valoracions i actituds envers la llengua catalana».

Atés el caràcter cabdal de les actituds lingüístiques dels parlants a l'hora de determinar el futur d'una llengua i per causa de la manca d'estudis que aborden aquesta qüestió de forma precisa, hem decidit d'analitzar-la en l'estudi que ací presentem. I ens interessarem tant per l'actitud implícita —aquella que es plasma a través de l'ús que els parlants fan de la llengua— com per l'explícita —aquella que s'expressa sobre la llengua— (Ninyoles, 1989: 70), com seria l'opinió dels parlants sobre la identitat de la llengua.

1.4.1. Identitat del valencià

La identitat del valencià és una qüestió a debat des de fa ja molt de temps. No obstant això, eixa polèmica es va revifar amb la instauració de la democràcia espanyola, ja que el debat, que hauria de ser purament de naturalesa filològica, es va traslladar, interessadament, al fòrum polític afegint al conflicte lingüístic elements polítics. Aquesta fou una maniobra del que s'ha conegut com *blaverisme*.⁹ Com a conseqüència d'això. La qüestió de la identitat del valencià [...] és abordada com un tema de carrer, que encén passions no deslligades de posicions ideològiques i que suscita polèmiques indocumentades a mercè de persones de migrada (quan no nul·la) preparació tècnica (Badia Margarit, 1986: 211).

En l'actualitat la polèmica segueix més activa que mai. Des de l'administració pública valenciana l'ambigüitat és absoluta ja que, per un costat, la normativa emprada es correspon

⁸ Pitarch (1994: 19) enumera el conjunt d'eixes publicacions.

⁹ Pitarch (1996: 22) defineix el *blaverisme* com «una opció política radicalment espanyola [...] que troba un canal de difusió considerable per la via del conflicte lingüístic, tot propugnant un anticatalanisme visceral que justifique la seua defensa a ultrança d'una suposada i particular llengua valenciana».

plenament amb la del català general, però no existeix una homologació dels títols de català,¹⁰ ja que ací la denominació oficial de la llengua és *valencià*. A més, es consenteixen conductes irreverents amb la llengua com la del president de les Cort Valencianes, el qual, en l'exercici de les seues funcions, ignora la normativa del valencià. No obstant això, les posicions filològiques no han variat i segueixen afirmant la unitat de la llengua catalana.

El problema, per tant, segueix sent l'absència d'una autoritat acadèmica que regule sobre les qüestions lingüístiques. La seua existència, en teoria, hauria de treure el debat tant del carrer com del parlament per a limitar-lo als «tècnics» de la llengua (§ 1.1.).

Mentrestant, els usuaris de la llengua segueixen opinant diàriament sobre aquest tema ja recurrent. Per tant, també ens interessarem en aquest treball per conèixer la consciència lingüística dels parlants. No es tracta d'una qüestió banal, ja que «el sentiment de pertànyer a la mateixa llengua esdevé un llaç d'unió entre els membres d'una comunitat» (Veny, 1986: 22); si no es dóna eixa apreciació per part dels parlants, caldria parlar d'una *balcanització lingüística*. Eixa fragmentació, en el cas d'una llengua minoritzada com és la nostra, seria un factor afegit que agreujaria la seua vulnerabilitat.

2. Metodologia

Hem d'aclarir, primerament, que la part pràctica d'aquest estudi té un abast molt limitat pel fet de centrar-se en una comunitat de parla molt concreta, com és el sector infantil del poble de Moncofa.¹¹ Considerem, doncs, la següent anàlisi i posteriors resultats com a una aportació inicial dins el marc teòric que hem desenvolupat i com a possible model per a unes altres investigacions similars, que de la nostra banda no desestimem de fer en un futur immediat.¹²

2.1. Subjectes

Hem enquestat 86 subjectes, tots ells residents a Moncofa i que assisteixen al Col·legi Públic Cervantes d'aquesta població en els nivells de 7é i 8é d'EGB. La incorporació del valencià a la seua formació es va fer de forma progressiva des de 1r fins rebre el 50% de les classes en valencià. Incloem en el quadre 1 la distribució dels enquestats segons les variables socials definides.

¹⁰ Cal recordar el breu interval en el qual eixa homologació va estar vigent per l'ordre de 16 d'agost de 1994 del govern valencià, abrogada en desembre de 1995. Gairebé simultàniament amb l'abolició d'eixa ordre, el Ministeri d'Educació i Ciència homologava els títols de Filologia Valenciana amb els de Filologia Catalana (BOE 7 de desembre de 1995).

¹¹ Moncofa és una localitat de la Plana Baixa, situada en la costa, entre Castelló i València, a 25 quilòmetres de la primera i 60 de la segona. La seua economia és determinada principalment per l'agricultura, si bé la incidència de la indústria del taulell és notable. D'acord amb la tipologia de Vallverdú (1973: 38-44), la situació de contacte lingüístic a Moncofa quedaria definida de la següent forma: es tracta d'un cas de bilingüisme desordenat, asimètric, limitat i culte, precoç, ambiental, parcialment diglòssic, oficial i no assimilista.

¹² A instàncies del comitè editorial de la revista, estem considerant la possibilitat d'emprendre una investigació d'aquestes característiques a Borriana, els resultats de la qual es donarien a conèixer en aquesta mateixa publicació.

QUADRE 1
DISTRIBUCIÓ DELS ENQUESTATS PER VARIABLES SOCIALS

Nombre total d'enquestats: 86

SEXE		N	%	EDAT		N	%
	masculí	43	50		12 anys	25	29
	femení	43	50		13 anys	43	50
					14 anys	18	21

LLENGUA MATERNA¹³

	N	%
castellà	11	13
valencià	67	78
val.-cast.	8	9

GRUP SOCIOECONÒMIC

	N	%
baix	40	47
mitjà-baix	37	43
mitjà-alt	9	10
alt	0	0

2.2. Procediment

Als subjectes, se'ls va presentar un qüestionari (v. apèndix). La primera part del qüestionari estava destinada a obtenir dades sociològiques, com l'edat, el sexe o el nivell socioeconòmic.¹⁴ Les tres primeres preguntes del qüestionari pròpiament dit són d'ordre circumstancial, però ens ajuden a definir el perfil sociolingüístic de cadascun dels subjectes.

Les qüestions de la 4 a la 8 tracten d'esbrinar els contextos comunicatius en què s'empren el valencià i el castellà. Cada pregunta va acompanyada de quatre respostes alternatives que es refereixen a la freqüència d'ús tant del valencià com del castellà. Aquests contextes es presenten mostrant un increment en la variació del grau de formalitat que va del nivell oral en l'àmbit familiar fins al nivell escrit. Aquestes preguntes componen l'apartat de les actituds implícites.

¹³ La relació entre la llengua materna dels infants, la dels seus pares i el grup socioeconòmic al qual pertanyen, l'oferim ací com una informació addicional d'interés, encara que no s'utilitzarà de forma directa en aquest treball:

Llengua del pare	Llengua de la mare				Llengua materna		
	Val.	Cast.	Val.	Cast.	Val.	Cast.	V.-C.
Nivell socioeconòmic							
baix	82,5	17,5	72,5	27,5	75,0	15,0	10,0
mitjà-baix	91,9	8,1	78,4	21,6	81,1	8,1	10,8
mitjà-alt	77,8	22,2	66,7	33,3	77,8	22,2	0,0

¹⁴ Com assenyala Veny (1986: 202) «La classificació social dels subjectes informadors no deixa de plantejar problemes [...] factors com l'ocupació, la vivenda, la renda, l'educació ajuden a agrupar-los». Nosaltres hem combinat la professió dels pares amb el seu nivell d'estudis per determinar el grup socioeconòmic. La nostra reducció no està absenta d'una certa dosi d'arbitrarietat, però Mira (1981: 11) ja ens alerta que «en un treball d'aquest tipus tota categorització, tipologia, classificació, etc., té un inevitable marge d'arbitrarietat».

Les actituds explícites són abordades per les dues qüestions finals. Amb la pregunta 9 volem descobrir les afinitats lingüístiques íntimes dels enquestats.¹⁵ Amb la 10 els plantejem la qüestió de la identitat del valencià.

L'enquesta es va passar a l'escola mateixa, a les aules dels enquestats, en horari de classe. Vam dividir els enquestats en quatre grups atenent l'organització interna del col·legi, que estableix dos grups diferents per ambdós cursos. Després de lliurar-los el qüestionari, se'ls van donar instruccions oralment per a emplenar-lo i se'ls va explicar breument l'interés d'eixa enquesta. Després de respondre als seus dubtes, els infants van omplir els qüestionaris aproximadament en quinze minuts, encara que no tenien límit de temps.

3. Resultats

En aquest apartat presentarem els resultats obtinguts en l'enquesta i hi afegirem un breu comentari sobre els aspectes més destacats. Organitzarem aquest punt dividint-lo en dos subapartats, el primer tractarà les actituds implícites i el segon, les explícites.

3.1. Actituds implícites

Primerament, presentarem els resultats generals (v. quadre 2), per a després procedir a desglossar-los d'acord amb les variables sociològiques establertes.

QUADRE 2
RESULTATS GENERALS

	Casa	Amics	Gent desconeguda	Si parlen castellà	Escriure
Sempre val./mai cast.	72,1	65,1	19,8	3,5	3,5
General. val./rar. cast.	15,1	27,9	36	8,1	32,6
Raram. val./ gener. cast.	7	0	30,2	18,6	47,7
Mai val./sempre cast.	5,8	7	14	69,8	16,3

Del quadre 2 es pot deduir que l'àmbit familiar segueix sent el gran bastió del valencià. Badia Margarit (1966: 136) ja detecta que «al camp [...] la llengua pràcticament única de la societat s'imposa també en família». Les relacions d'aquests infants també es mantenen, principalment, a través del valencià. Quan es tracta de parlar amb gent desconeguda, la cosa canvia; si bé segueix sent una majoria la que s'inclina pel valencià, la tendència a emprar el castellà és important. Hem de pensar que l'espai vital d'aquests joves és predominantment valencià, cosa que pot ajudar a entendre que el valencià s'empren amb preferència sobre el castellà en aquest cas. Cal afegir les consideracions de Pitarch (1994:

¹⁵ Aquesta pregunta està plantejada en uns termes que poden semblar simplistes, però no hem d'oblidar el grup de població al qual va dirigida aquesta enquesta. Fuster (1962: 151) assenyala que «Entre dues llengües es planteja la disjuntiva del nostre poble»; el que tractem de descobrir amb aquesta pregunta és la situació d'eixa disjuntiva en aquest grup d'edat.

67), el qual assenyala que en les zones rurals «el català vehicula amb certa naturalitat les relacions col·lectives, i encara funciona en la comunicació exogrupal», afirmació que corrobora les nostres apreciacions. Si es dirigeixen a ells en castellà, la diferència és aclaparadora en favor dels qui es decanten pel castellà.

La dada més sorprenent de totes és que un 36% declara que empra el valencià regularment per a escriure. L'explicació d'aquest fet, que contrasta amb els baixos nivells dels grups d'edat superior –l'enquesta de la Conselleria recull que un 17'5% de la població de 16 anys o més escriu en valencià–, és ben senzilla: el valencià ha estat present al llarg de l'escolarització dels nostres subjectes;¹⁶ no obstant això, la situació actual dista molt del que hauria de ser una llengua normalitzada.

Procedim ara a comentar els resultats segons les diferents variables sociològiques.

QUADRE 3

SEXE

	Casa		Amics		Gent descon.		Si parlen cast.		Escriure	
	Masc.	Fem.	Masc.	Fem.	Masc.	Fem.	Masc.	Fem.	Masc.	Fem.
Sempre val./mai cast.	65,1	79,1	67,4	62,8	25,6	14	4,7	2,3	4,7	14
General. val./rar. cast.	18,6	11,6	25,6	30,2	20,9	51,2	0	16,3	32,6	32,6
Raram. val./gener. cast.	9,3	4,7	0	0	37,2	23,3	18,6	18,6	44,2	51,2
Mai val./sempre cast.	7	4,6	7	7	16,3	11,6	76,7	62,8	18,6	2,3

Els resultats de l'enquesta pel que fa a la variable sexe (v. quadre 3) aboquen lleus diferències en els contextos més pròxims, és a dir, a casa i amb els amics. Hi ha més discrepàncies quan es dirigeixen a persones desconegudes i també quan els parlen en castellà: les xiques superen en més de deu punts percentuals els xics a l'hora de parlar valencià. A l'hora d'escriure, també hi ha un 10% més de noies que declara que sempre ho fa en valencià. Aquesta dada és desconcertant: Gimeno i Montoya (1989: 85) afirmen que «les dones solen anar per davant dels hòmens en els canvis lingüístics». Si acceptem aquesta hipòtesi com a vàlida, estaríem davant d'un índex de canvi lingüístic que apuntaria no cap a la substitució, sinó més aviat cap a la normalització. No obstant això, aquesta interpretació, arriscada, però basada en dades encoratjadores, cal prendre-la amb precaució, ja que només marca una tendència dèbil.

Pel que respecta a l'edat (v. quadre 4), en principi, no calia esperar grans diferències donada la seua igualtat. No obstant, observem com, en l'entorn familiar, els de 14 anys declaren que el valencià és el seu vehicle de comunicació principal; són menys els subjectes de 13 anys que empren principalment el valencià (14% menys); però el més colpidor és que en els de 12 eixa diferència augmenta fins al 20%, però amb un índex relativament baix de parlants que sempre utilitzen el valencià. Molt similar és el que es produeix amb les amistats,

¹⁶ Pitarch (1994: 23) evidencia que «la màxima competència [...] d'«escriptura» del català es produeix en els segments 10-14 i 15-19». Eixa competència és fruit de la seua formació, condició necessària perquè puguin començar a escriure en català.

on els de 12 tornen a ser els qui menys declaren parlar sempre en valencià (un 30% menys que els seus companys majors). En els altres camps, les distàncies no són tan abismals, però els de 14 anys donen índexs més positius pel que fa a l'ús del valencià, així un 61'1% declara que principalment escriu en valencià.

QUADRE 4
EDAT

	Casa			Amics			Gent desconeguda			Si els parlen en castellà			Escriure		
	12	13	14	12	13	14	12	13	14	12	13	14	12	13	14
Sempre val./mai cast.	56	74,4	88,9	44	74,4	72,2	24	18,6	16,7	4	0	11,1	4	0	11,1
General. val./rar. cast.	24	11,6	11,1	48	16,3	27,8	40	34,9	33,3	0	14	5,6	36	23,3	50
Raram. val./gener. cast.	12	7	0	0	0	0	28	30,2	33,3	32	16,3	5,6	48	60,5	16,7
Mai val./sempre cast.	8	7	0	8	9,3	0	8	16,3	16,7	64	69,8	77,8	12	16,3	22,2

A propòsit del nivell socioeconòmic (v. quadre 5), les respostes dels enquestats mostren una separació entre els d'un nivell mitjà-alt (M-A) i els dels altres dos grups (nivell baix, B; nivell mitjà-baix, M-B) a casa. Les diferències en els altres punts no són tan acusades; cal destacar, no obstant això, que les actituds implícites més positives, en tots els casos, les donen els que pertanyen al nivell mitjà-baix.

QUADRE 5
NIVELL SOCIOECONÒMIC

	Casa			Amics			Gent desconeguda			Si els parlen en castellà			Escriure		
	B	M-B	M-A	B	M-B	M-A	B	M-B	M-A	B	M-B	M-A	B	M-B	M-A
Sempre val./mai cast.	72,5	73	66,7	60	70,3	66,7	20	24,3	0	2,5	5,4	0	2,5	5,4	0
General. val./rar. cast.	20	13,5	0	30	27	22,2	35	29,7	66,7	10	5,4	11,1	27,5	37,8	33,3
Raram. val./gener. cast.	0	10,8	22,2	0	0	0	25	35,1	33,3	15	18,9	33,3	50	43,2	55,6
Mai val./sempre cast.	7,5	2,7	11,1	10	2,7	11,1	20	10,8	0	72,5	70,3	55,6	20	13,5	11,1

Finalment, ens referirem a la qüestió de la llengua materna (v. quadre 6), que dona uns resultats prou satisfactoris en termes de normalització. Observem com gairebé tots els qui han sigut educats en valencià empen la seua llengua a casa, mentre només un 45'5% dels educats en castellà utilitzen aquesta llengua en l'àmbit familiar. Dels que han estat criats en ambdues llengües es dona un equilibri decantat de forma considerable cap al valencià. Per a relacionar-se amb els amics, predomina el valencià en tots tres grups, fins i tot en els educats en castellà, encara que existeix un nucli de 45'5% que només empra el castellà en aquestes relacions. Per a parlar amb gent desconeguda, no cap dels criats en castellà declara utilitzar sempre el valencià, si bé una part important diu que ho fa generalment en aquesta llengua; en canvi, els qui s'han criat de forma bilingüe són els qui mostren més propensió a l'ús del valencià i superent fins i tot als educats en valencià. Per contra, quan es dirigeixen

a ells en castellà, només els educats en valencià declaren que fan servir el valencià principalment, encara que en un nombre molt reduït; en els altres dos grups rarament s'usa el valencià. Quan es tracta d'escriure, es produeix un cert equilibri entre els criats en valencià i els «bilingües», encara que a favor d'aquests trobem que una proporció molt superior a la dels primers afirma escriure sempre en valencià. En el cas dels educats en castellà, ningú fa servir el valencià sempre per a escriure. En tots tres grups té més pes l'escriptura en castellà.

QUADRE 6

LLENGUA MATERNA

	Casa			Amics			Gent desconeguda			Si els parlen en castellà			Escriure		
Val.	Cast.	V.-C.	Val.	Cast.	V.-C.	Val.	Cast.	V.-C.	Val.	Cast.	V.-C.	Val.	Cast.	V-C	
Sempre val./mai cast.	88,1	9,1	25	65,7	54,5	75	20,9	0	37,5	4,5	0	0	3	0	12,5
General. val./rar. cast.	10,4	18,2	50	32,8	0	25	34,3	45,5	37,5	10,4	0	0	35,8	18,2	25
Raram. val./gener. cast.	1,5	27,3	25	0	0	0	34,3	18,2	12,5	19,4	9,1	25	49,3	36,4	50
Mai val./sempre cast.	0	45,5	0	1,5	45,5	0	10,4	36,4	12,5	65,7	90,9	75	11,9	45,5	12,5

3.2. Actituds explícites

A l'igual que havíem fet en el punt anterior, primerament comentarem els resultats generals obtinguts, per a després centrar-nos en les diferents variables (v. quadre 7). La primera dada es refereix a la llengua preferida pels enquestats: 3/4 parts s'inclinen pel valencià. Pel que fa a la identitat del valencià, el resultat és molt més ajustat amb una diferència favorable als qui consideren que el valencià és una variant del català inferior als deu punts percentuals. Ací les dades no són tan positives com les que presenta Pitarch (1994: 45), el qual xifra en un 51% de la societat valenciana els qui reconeixen la catalanitat del valencià, però afegeix que eixe percentatge ascendeix al 62% entre el segment d'edat comprés entre 16 i 24 anys.

QUADRE 7

ACTITUDS EXPLÍCITES

		Agrada més:		Identitat del valencià	
		Valencià	Castellà	Variant cat.	Dif. cat.
RESULTATS GENERALS					
EDAT	12 anys	84	16	56	44
	13 anys	74,4	25,6	60,5	39,5
	14 anys	72,2	27,8	38,9	61,1
SEXE	Home	86	14	51,2	48,8
	Dona	67,4	32,6	58,1	41,9
NIVELL SOCIOECONÒMIC	TR.	75	25	42,5	57,5
	M-B	75'7	24,3	62,2	37,8
	M-A	88,9	11,1	77,8	22,2
LLENGUA MATERNA	Val.	82,1	17,9	47,8	52,2
	Cast.	54,5	45,5	81,8	18,2
	Val. i Cast.	62,5	37,5	75	25

Si analitzem aquestes dades des del punt de vista del sexe, observarem com les posicions no es corresponen. El nombre de xics que manifesta més afinitat cap al valencià és gairebé un 20% superior al de xiques, el qual és bastant baix. Per contra, són més les xiques que entenen que el valencià és un dialecte de la llengua catalana. No hi ha una equiparació, que podria semblar lògica, entre les conductes declarades i les actituds explícites dels enquestats. Açò és un signe del conflicte lingüístic latent a nivell individual.

Si passem a la variable de l'edat, veïem com els més menuts són els qui declaren una més alta identificació amb el valencià, la qual disminueix amb l'augment de l'edat. Pel que fa a la qüestió de la identitat de la llengua, cal destacar l'alt percentatge dels enquestats de 14 anys que creu que el valencià és diferent del català, superant l'altra postura en més de vint punts. Aquestes dades també difereixen de les actituds implícites manifestades.

Respecte al nivell socioeconòmic, les actituds explícites més positives per al valencià les manifesten els components del grup mitjà-alt. Les distàncies són especialment importants quan es refereixen a la identitat del valencià, on els de classe treballadora defenen majoritàriament una postura secessionista. Podríem concloure que les actituds explícites positives al valencià són directament proporcionals al nivell socioeconòmic dels parlants, i adquireix especial rellevància la seua formació.¹⁷

Finalment, des del prisma de la llengua materna dels enquestats, la lectura que ofereixen les dades és paradoxal:

- primer, la majoria dels que han estat educats en castellà declaren preferir el valencià, i hi ha un 17,9% dels criats en valencià que prefereixen el castellà. Per a explicar la postura d'eixe 17,9% ens remetem a Fuster (1981: 12), el qual manifesta que «hi ha molts, moltíssims catalanoparlants que tenen "mala consciència" de ser això: catalanoparlants»;

- segon, cal destacar que la majoria dels educats en valencià neguen la catalanitat del valencià, mentre el grup que ofereix un índex més elevat en aquesta qüestió és precisament el dels educats en castellà. A més, no hem d'oblidar que els «bilingües» es mostren més partidaris del valencià i també afirmen la catalanitat del valencià de forma rotunda. Aquesta realitat sociolingüística resulta difícil de capir. Badia Margarit (1986: 211) intenta una explicació a l'origen d'eixa posició en afirmar que «a València existeix un vigorós sentiment psicolingüístic col·lectiu que situa allò més genuí en la denominació de l'idioma». Aquest és un element clau, però només és superficial; les arrels d'eixe sentiment antiscatalanista formen part d'un entramat sociològic molt més complex, que Mira (1990) tracta d'esbossar.

4. Consideracions finals

Ninyoles (1989: 71) recull les teories d'Inglehart i Woodward sobre els possibles desenllaços a una situació de «bloqueig per a un dels grups lingüístics». Defineixen tres possibilitats: l'assimilació de la llengua dominant, la no-mobilitat, i la lleialtat lingüística. Les dades recollides mostren que ens trobem en el cas de no-mobilitat. Aquest estat sempre és transitori i condueix o bé a la substitució o a la normalització.

¹⁷ Etxebarría (1995: 317), referint-se a la situació al País Valencià indica que «existe una cierta correlación positiva entre el nivel de instrucción de los individuos y el conocimiento y la capacidad de uso del valenciano». Eixe nivell competencial també té el seu reflex en les actituds explícites, com ha quedat provat en aquest treball.

Quan Fuster publicava *Ara o mai* (1981), pareixia que la substitució lingüística era peremptòria. Les transformacions operades des d'aleshores (§ 1) semblen haver aturat momentàniament eixa progressió cap a la substitució, però en cap moment s'ha aconseguit canviar la direcció del canvi cap a la normalització de la llengua. Els resultats reflectits per aquesta enquesta presenten, però, signes que deixen lloc per a l'optimisme de cara al futur en un termini mitjà-llarg. Eixos signes són:

a) les classes mitjanes mostren actituds més positives que la baixa, principalment la classe mitjana-alta pel que respecta a les actituds explícites. No hem d'oblidar que aquest grup social és el que genera sempre canvis i provoca el mimetisme de la resta de la societat;

b) ja hem avançat anteriorment (§ 3.1.), quan parlàvem de la variable sexe, el fet que les dones mostren un tarannà bastant positiu envers el valencià i les implicacions positives que aquest fet pot comportar;

c) el caràcter receptiu d'una part important dels que han sigut criats en castellà. Excepte un 45,5% d'aquests que no pareixen disposats a emprar el valencià —fins i tot parlen amb els amics en castellà—, la resta dels integrants d'aquest grup sembla ser que han sofert una certa assimilació lingüística. A banda, les actituds explícites declarades per aquest grup també són encoratjadores;

d) un 76,7% prefereix el valencià sobre el castellà, és a dir, s'identifiquen més amb aquesta llengua. És un percentatge inferior al de criats en valencià (78 %), però si més no assegura que una bona part d'aquest segment d'edat no s'inclinarà per una dissidència lingüística que propicie la seua assimilació, com va ocórrer en períodes anteriors, o que en la transmissió als seus fills opten pel castellà.

Aquests indicis relativament prometedors conviuen amb signes més preocupants:

a) no existeix una afirmació de la fidelitat lingüística dels enquestats, si no, no s'explica que davant l'elevat índex de preferència del valencià, només un 36,1% manifesta que l'empra per a escriure regularment, o només un 19,8% sempre utilitze el valencià per a dirigir-se a gent desconeguda, deixant de banda l'11,6% que afirma usar normalment el valencià encara que els parlen en castellà;

b) també és preocupant que la majoria dels educats en valencià considere que aquest és diferent del català. El perill d'aquesta apreciació és que comporta el següent raonament: «Això que parla el "poble" és "dialecte". L'únic idioma pròpiament dit és el que usen les classes superiors. I, aqueix idioma se'l troben ja ben normalitzat» (Ninyoles, 1969: 111).

Tot això conforma una realitat de conflicte lingüístic de la qual podem afirmar que no se'n derivarà l'extinció de l'idioma o la seua progressiva desactivació a un termini mitjà. Malgrat tot, caldrà fer esforços perquè els parlants d'aquesta llengua abandonen posicions diglòssiques d'arrel plenament actitudinal: que passen a emprar el valencià amb naturalitat fora de l'àmbit familiar. Aquesta major afirmació de la fidelitat lingüística dels valencians vindrà donada per una major identificació amb la seua llengua; inevitablement, perquè siga possible eixe més alt grau d'identificació serà necessari que s'aclarisca de forma taxativa la identitat del valencià mitjançant la intervenció d'una autoritat lingüística. Com que eixa autoritat en l'actualitat no té cap reconeixement, el protagonisme de l'escola s'incrementa: l'escola no hauria de ser només responsable de la competència lingüística dels seus alumnes, sinó que hauria de ser un espai on també s'adquiriren actituds lingüístiques positives.

Finalment, considerant que els plantejaments teòrics d'aquest treball poden tindre una

aplicació més àmplia, voldria fer una una invitació per a repetir investigacions d'aquesta naturalesa de forma generalitzada perquè:

a) fer aquestes enquestes amb una periodicitat anual ens permetria de conèixer amb precisió les evolucions experimentades per la societat valenciana en matèria lingüística. Eixe coneixement, al mateix temps, possibilitaria prendre mesures per a corregir qualsevol desviació detectada respecte de la normalització;

b) a diferència d'altres estudis sociolingüístics, aquest no presenta la dificultat de localitzar els informadors. Els nostres informadors són fàcilment assequibles i, a més, comptem amb un avantatge afegit: en aquest estudi, com que s'ha realitzat sobre la totalitat de l'univers possible, no existeix la possibilitat de l'error inherent a qualsevol treball basat en una mostra representativa.

Apèndix 1

ENQUESTA SOCIOLINGÜÍSTICA

• Edat..... Sexe: Home ☐ Dona ☐

• Professió pares.....

• Estudis dels pares Primaris ☐
 Secundaris ☐
 Universitaris ☐

Posa una creu a les caselles que es corresponguen amb les teues respostes.

1. Quina és la llengua de ta mare?

Valencià ☐

Castellà ☐

2. Quina és la llengua de ton pare?

Valencià ☐

Castellà ☐

3. En quina llengua t'han educat els teus pares?

Valencià ☐

Castellà ☐

4. En casa parles:

• Valencià

Sempre ☐

Generalment ☐

Rarament ☐

Mai ☐

5. Amb els amics parles:

• Valencià

Sempre ☐
 Generalment ☐
 Rarament ☐
 Mai ☐

• Castellà

Sempre ☐
 Generalment ☐
 Rarament ☐
 Mai ☐

6. Quan et dirigeixes a gent desconeguda parles:

• Valencià

Sempre ☐
 Generalment ☐
 Rarament ☐
 Mai ☐

• Castellà

Sempre ☐
 Generalment ☐
 Rarament ☐
 Mai ☐

7. Si una persona es dirigeix a tu en castellà, en quina llengua li contestes?:

• Valencià

Sempre ☐
 Generalment ☐
 Rarament ☐
 Mai ☐

• Castellà

Sempre ☐
 Generalment ☐
 Rarament ☐
 Mai ☐

8. Quina llengua utilitzes per a escriure?:

• Valencià

Sempre ☐
 Generalment ☐
 Rarament ☐
 Mai ☐

• Castellà

Sempre ☐
 Generalment ☐
 Rarament ☐
 Mai ☐

9. Quina llengua t'agrada més:

Valencià ☐
 Castellà ☐

10. Consideres que:

el valencià és una variant de la llengua catalana ☐
 el valencià és diferent de la llengua catalana ☐

BIBLIOGRAFIA

- ALPERA, L. (1994): *Lectures de sociolingüística i filologia*, València, Eliseu Climent.
- BADIA MARGARIT, A. M. (1964): *Llengua i cultura als Països Catalans*, Barcelona, Edicions 62.
- (1986): *Llengua i poder. Textos de sociolingüística catalana*, Barcelona, Laia.
- ETXEBARRIA AROSTEGUI, M. (1995): *El bilingüismo en el Estado español*, Bilbao, FBV.
- FUSTER, J. (1962/1995): *Nosaltres, els valencians*, Barcelona, Edicions 62.
- (1981): *Ara o mai*, València, 3i4.
- GIMENO MENÉNDEZ, F. i B. MONTOYA ABAD (1989): *Sociolingüística*, València, Universitat de València.
- MIRA, J. F. (1981): *Població i llengua al País Valencià*. València, Institució «Alfons el Magnànim».
- (1990): *Cultures, llengües, nacions*, Barcelona, Edicions de la Magrana.
- MOLL, T. i A. VIANA (1991): *Curs de sociolingüística*, 3, Alzira, Bromera.
- NINYOLES, R. L. (1969): *Conflicte lingüístic valencià. Substitució lingüística i ideologies diglòssiques*, València, Eliseu Climent.
- (1989): *Estructura social i política lingüística*, Alzira, Bromera.
- PITARCH, V. (1994): *Parlar i (con)viure al País Valencià*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1996): *Caos o control lingüístic*, Alzira, Bromera.
- VALLVERDÚ, F. (1973): *El fet lingüístic com a fet social. Assaig de lingüística institucional*, Barcelona, Edicions 62.
- VENY, J. (1986): *Introducció a la dialectologia catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.